

Archeologisch onderzoek in en langs het Belgische deel van de Noordzee

Recente ontwikkelingen

Marnix PIETERS

Antwerpen, Felixarchief,
BNA-Contactdagen 2015
Vrijdag 27 maart

Inhoudstafel

A. Korte historiek

B. Recente ontwikkelingen

- Op wetgevend vlak
- Op het vlak van Onderzoek

C. Onderzoeksresultaten

- Geologie van de Noordzee/Paleontologisch bot
- Verdronken nederzettingen
- Schijnbaar 'losse vondsten': zowel uit zee als van op het strand
- Scheeps- en andere wrakken

D. Besluit

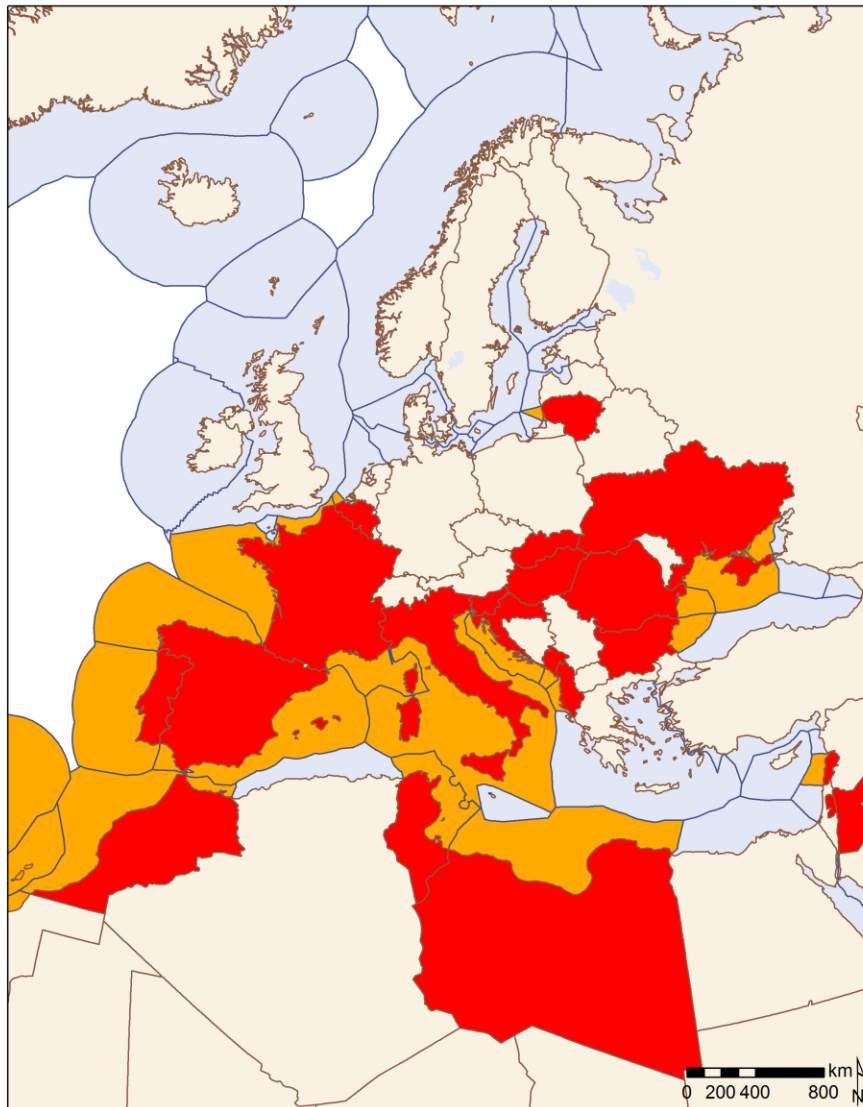
A. Korte historiek: De Belgische staatstructuur en Archeologie

1. Archeologie is gewestmaterie zolang het onroerend van aard is: elk gewest regelt het archeologisch onderzoek naar eigen inzichten. Vlaanderen is het enige gewest dat aan de Noordzee grenst, vandaar dat er bij het agentschap OE (en zijn voorgangers) sinds begin 21ste eeuw expertise en kennis ontwikkeld wordt mbt maritieme archeologie/cfr Kogges van Doel-2000/cfr. Walraversijde-1992.
2. Noordzee maakt geen deel uit van de gewesten en de federale staat heeft geen materiele bevoegdheid over archeologisch erfgoed. Gewesten ook enkel bevoegd voor hun eigen grondgebied.

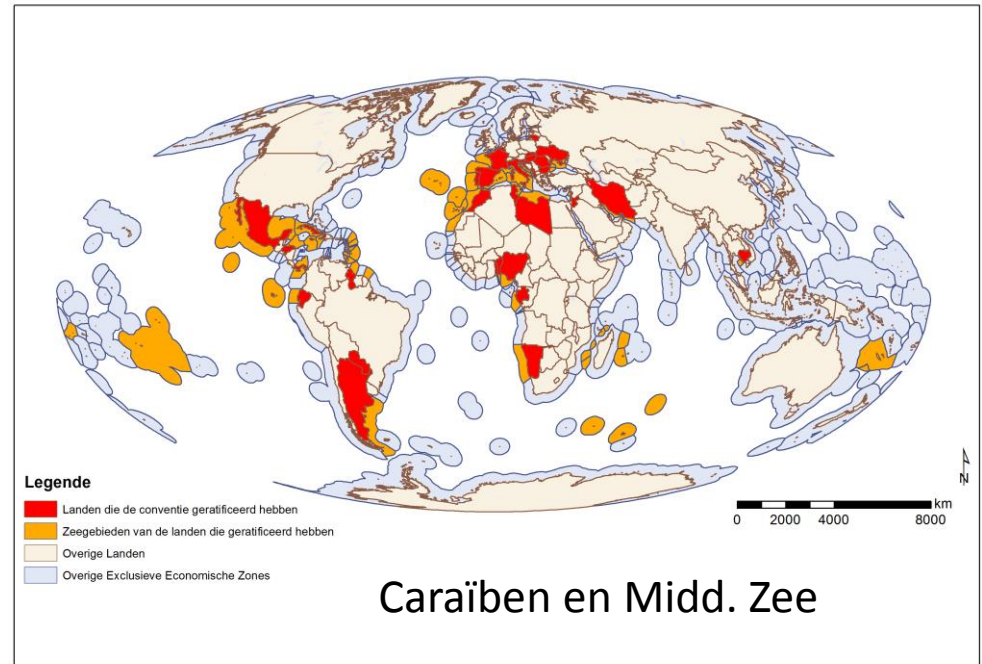
Gevolg: archeologisch erfgoed in het Belgische deel van de Noordzee viel heel lang tussen twee stoelen. Archeologie in de Noordzee is een federale 'restbevoegdheid' die niet werd opgemerkt aan federale kant, alvast tot begin 21ste eeuw. Vanaf 2003 komt hier geleidelijk aan verandering in. Initiatieven in 2004, 2006/2007, 2008, 2010, 2011, 2012.

B. Recente ontwikkelingen: op wetgevend vlak

Legende

- Landen die de conventie geratificeerd hebben
- Zeegebieden van de landen die geratificeerd hebben
- Overige Landen
- Overige Exclusieve Economische Zones

Caraïben en Midd. Zee

1. Ratificatie van de UNESCO Conventie 2001 door België op 5/8/2013: nr 45, nu zit men aan 49.

Brussel: 04/09/2008, Vlaanderen:

16/07/2010, Duitse G.: 19/03/2012, Franse G.:

19/04/2012, Waals gewest: 26/04/2012

Federale procedure: Senaat 13/12/2012,

Kamer 24/01/2013

2. Nieuwe Belgische (federale) wetgeving van 2014

1° wet van 4 april 2014 2° koninklijk besluit van 25 april 2014. Beide zijn in werking getreden op 1 juni 2014

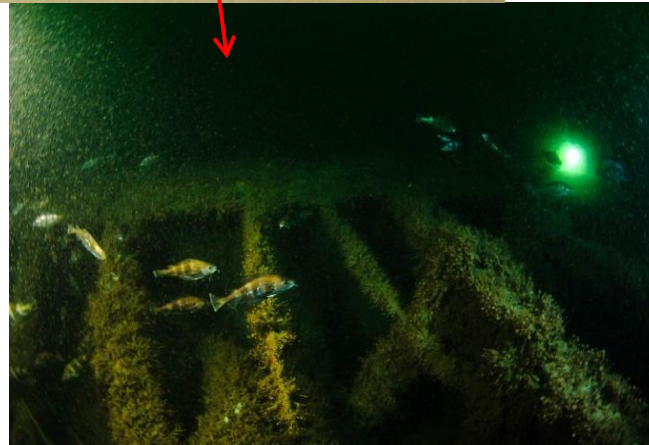
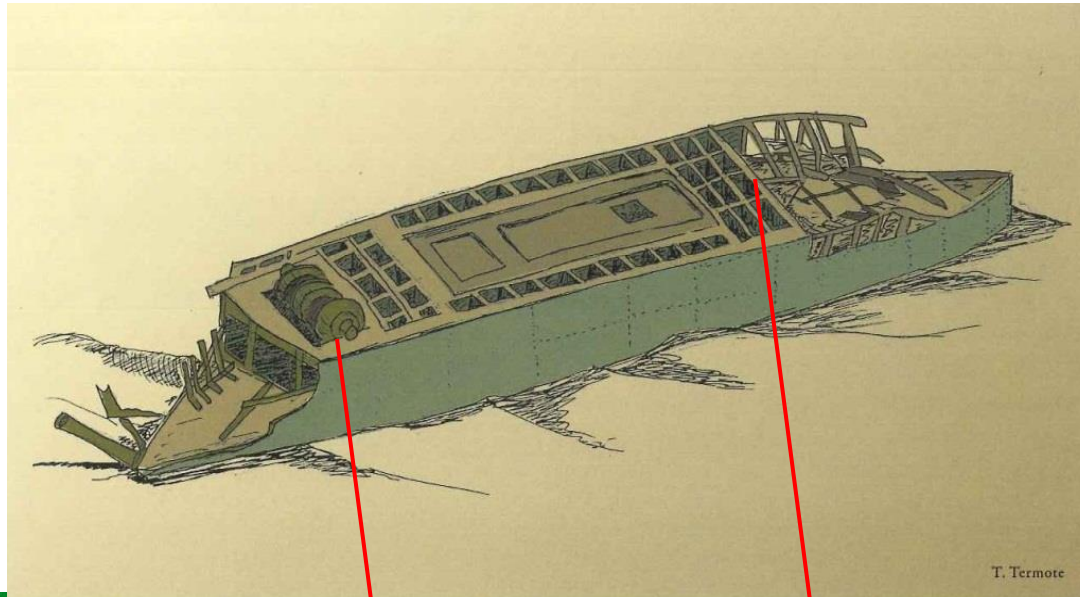
Implementatie van het UNESCO-verdrag betreffende het cultureel erfgoed onder water wat de federale bevoegdheden betreft. Gaat over melden van vondsten, erkennen en beschermen.

Samenwerking tussen Ministers Vande Lanotte en Bourgeois, de Gouverneur van West-Vlaanderen, agentschap Onroerend Erfgoed en FOD Mobiliteit-Maritiem Vervoer. Gouverneur van W.-VI. Krijgt rol als 'ontvanger van het cultureel erfgoed onder water.

Ondertussen zijn er drie scheepswraksites erkend (bevoegdheid minister) als cultureel erfgoed onder water, twee van deze doorlopen momenteel de procedure voor bescherming (bevoegdheid van de koning): de site van een Britse Destroyer gezonken in 1940 (HMS Wakeful) en de site van een Westhinder-lichtschip gezonken in 1913.

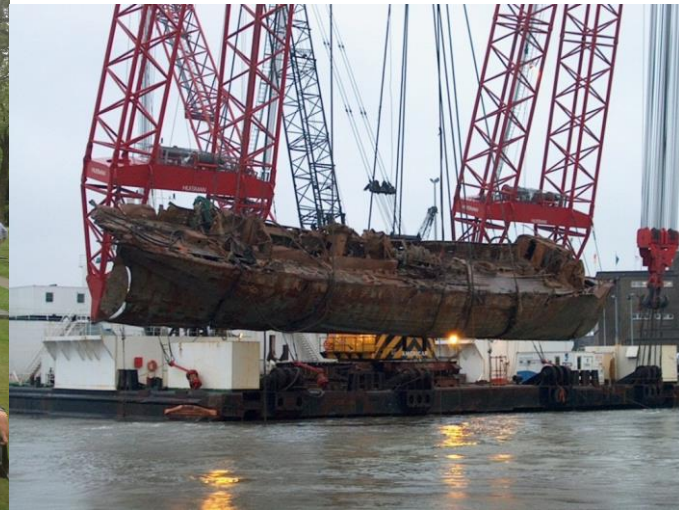
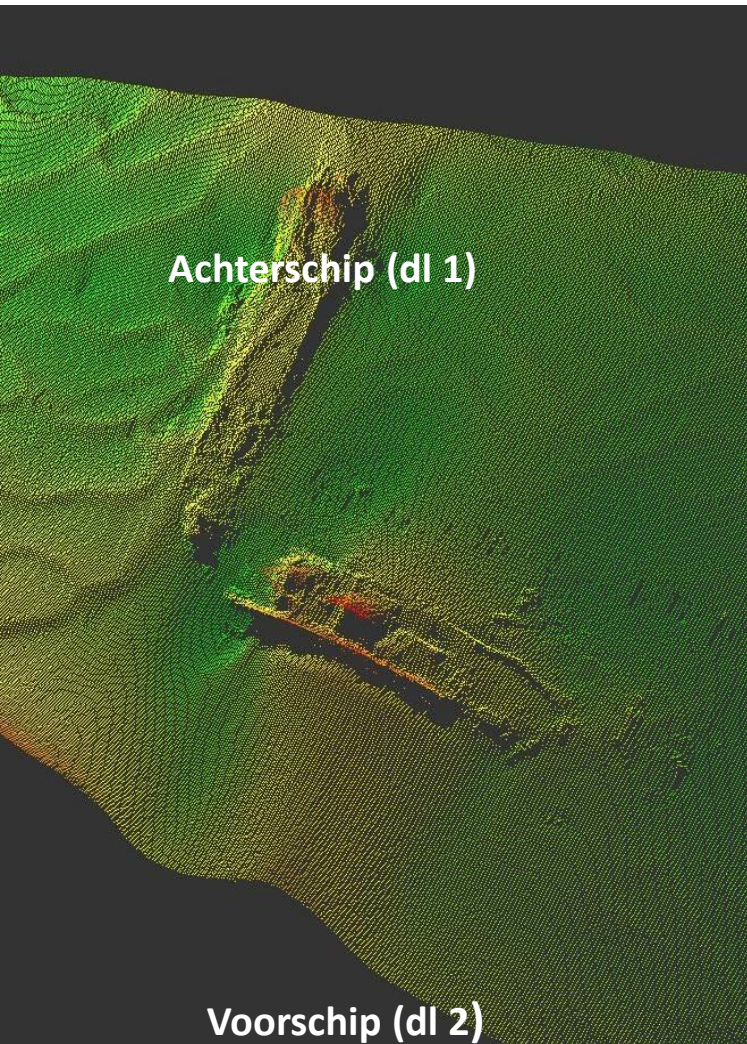
- Sinds de in werking treding van de nieuwe wet op de bescherming van het cultureel erfgoed onder water (1 juni 2014) hebben reeds drie wraksites erfgoedstatus gekregen: de West-Hinder, de HMS Wakeful en het wrak van een onbekend schip nabij de haven van Oostende.

West-Hinder: Belgisch lichtschip gezonken in 1913, ligt op Belgisch continentaal plat

HMS Wakeful, een Britse Destroyer die zonk tijdens de evacuatie van Dunkerque in mei 1940. De site ligt in de Belgische territoriale zee en bij het zinken verloren ongeveer 700 personen het leven: een oorlogsgraf dus.

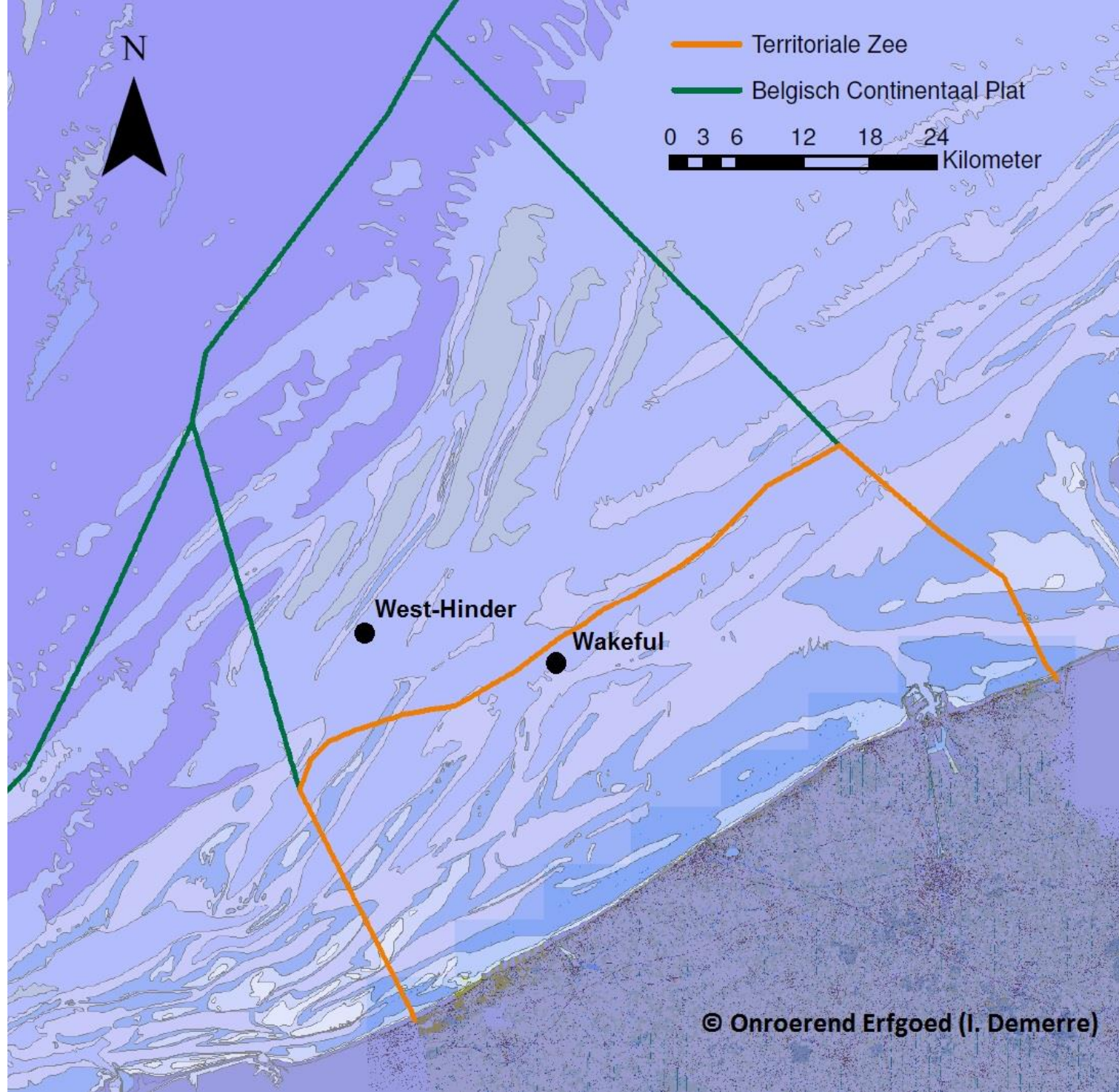

B. Recente ontwikkelingen op wetgevend vlak: nieuw ruimtelijk plan voor de Noordzee in 2014

In 2014 ook nieuwe wetgeving op het vlak van MRP waarin archeologisch erfgoed in de bijlagen aan bod komt maar voorlopig geen ruimte toegewezen krijgt.

B. Recente ontwikkelingen op het vlak van onderzoek

www.sea-arch.be 'Archeologisch erfgoed in de Noordzee'
project loopt van 2013-2016

agentschap voor Innovatie
door Wetenschap en Technologie

Ugent (RCMG-
mariene geologie,
Vakgroep geografie en
maritiem instituut),
Deltares, VLIZ en
agentchap Onroerend
Erfgoed

Belangrijkste doelstellingen van het project

1. Ontwikkeling van een **snelle + kwaliteitsvolle methodiek** voor inschatten van archeologisch potentieel van geaffecteerde gebieden

- Welke technieken leveren meest relevante informatie (offshore + intertidaal)
- Nadruk op data-integratie en visualisatie (ruimtelijke data infrastructuur SDI)
- Generische methodologie!

2. Voorbereiding van een **duidelijk beleid + wettelijke omkadering** met betrekking tot marien archeologisch erfgoed

- Duurzaam en transparant beheer van onderwatererfgoed
- Inkadering in ruimtelijke planning en geïntegreerd kustbeheer

3. **Onderwatererfgoed beter bekend maken** bij de verschillende belanghebbenden en het brede publiek

- Aanbevelingen voor 'best practice' en vondsten op zee
- Workshops, demo-sessies, brochures, media
- Kwalitatief beeldmateriaal is van fenomenaal belang op dit vlak

Cultureel Erfgoed onder water in de Noordzee?

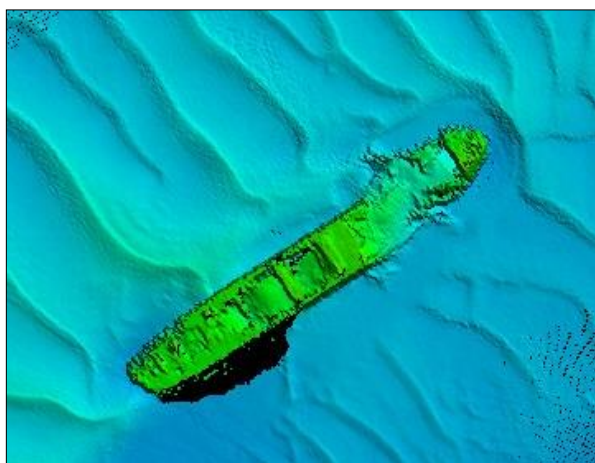

Scheepswrakken ?

Protocollen voor archeologische vondsten

B. Recente ontwikkelingen op het vlak van onderzoek

Twee onderzoeksschepen: RV Belgica (Defensie-OD natuur) en RV Simon Stevin (DAB Vloot-VLIZ: nieuw sinds eind 2012) staan ter beschikking van de onderzoeksgemeenschap. Beide schepen zijn uitgerust met allerlei onderzoeksinfrastructuur, zijn complementair en maken mogelijk dat het mariene onderzoek in Vlaanderen/België internationaal op een hoog niveau staat. Sinds kort doen we vanuit de maritieme erfgoedsector een groeiend beroep op deze faciliteiten.

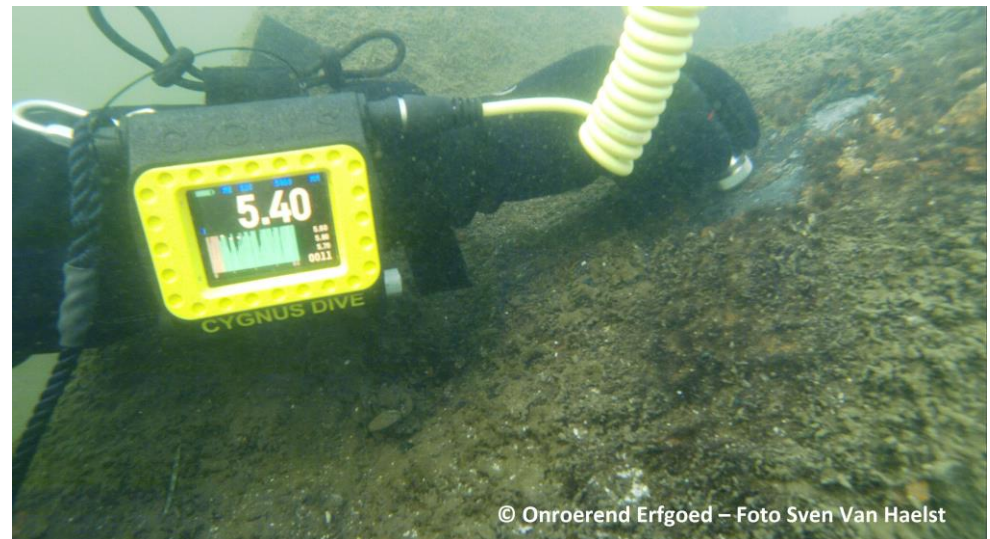
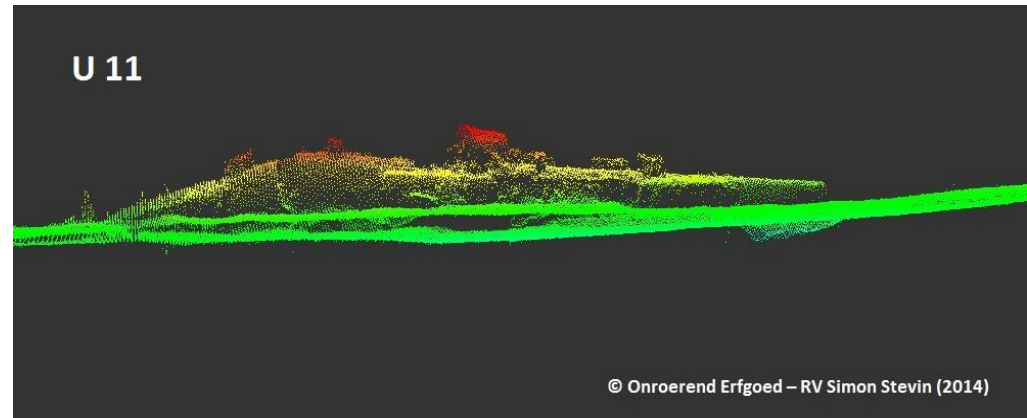
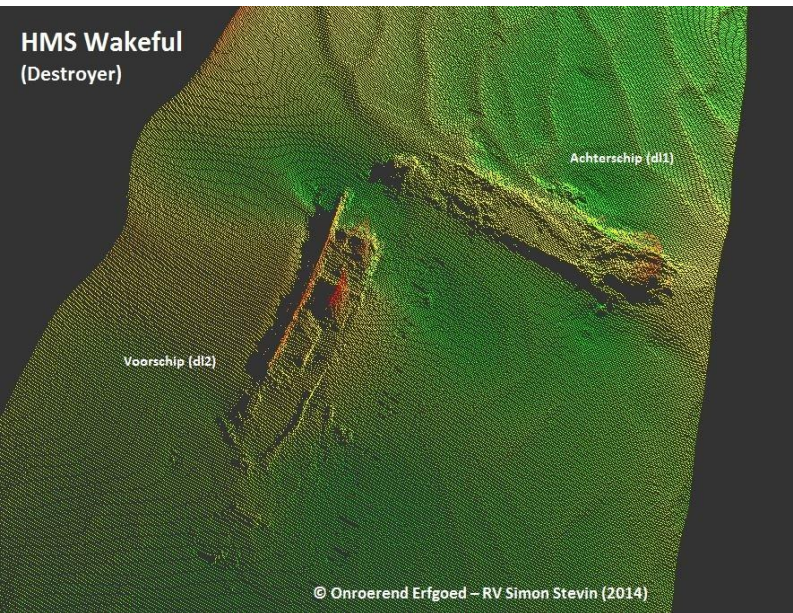

Foto: Karen Rappé,
VLIZ

Multibeam, dreggen met Gilson dreg, subbottom profiling, boringen plaatsen, nemen van monsters (Hamon Grab),...

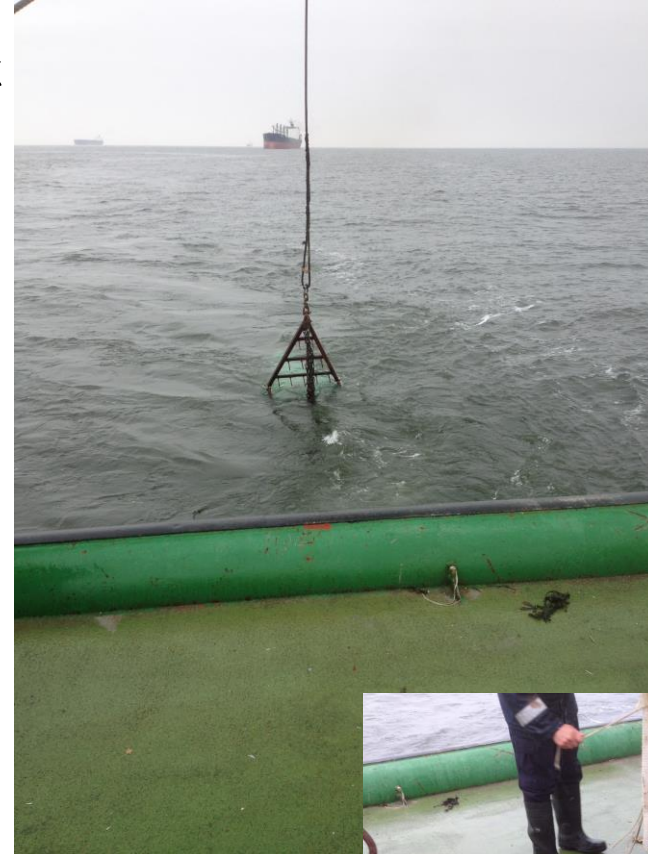
Multibeam Sonarbeelden van wrakken uit WOI en WOII gemaakt vanop RV Simon Stevin

Corrosie-onderzoek: metingen met plaatdiktemeter, onderzoek ism Hogere Zeevaartschool Antwerpen.μ
Fotograferen en filmen onderwater zit ook in stroomversnelling.

B. Recente ontwikkelingen op het vlak van onderzoek

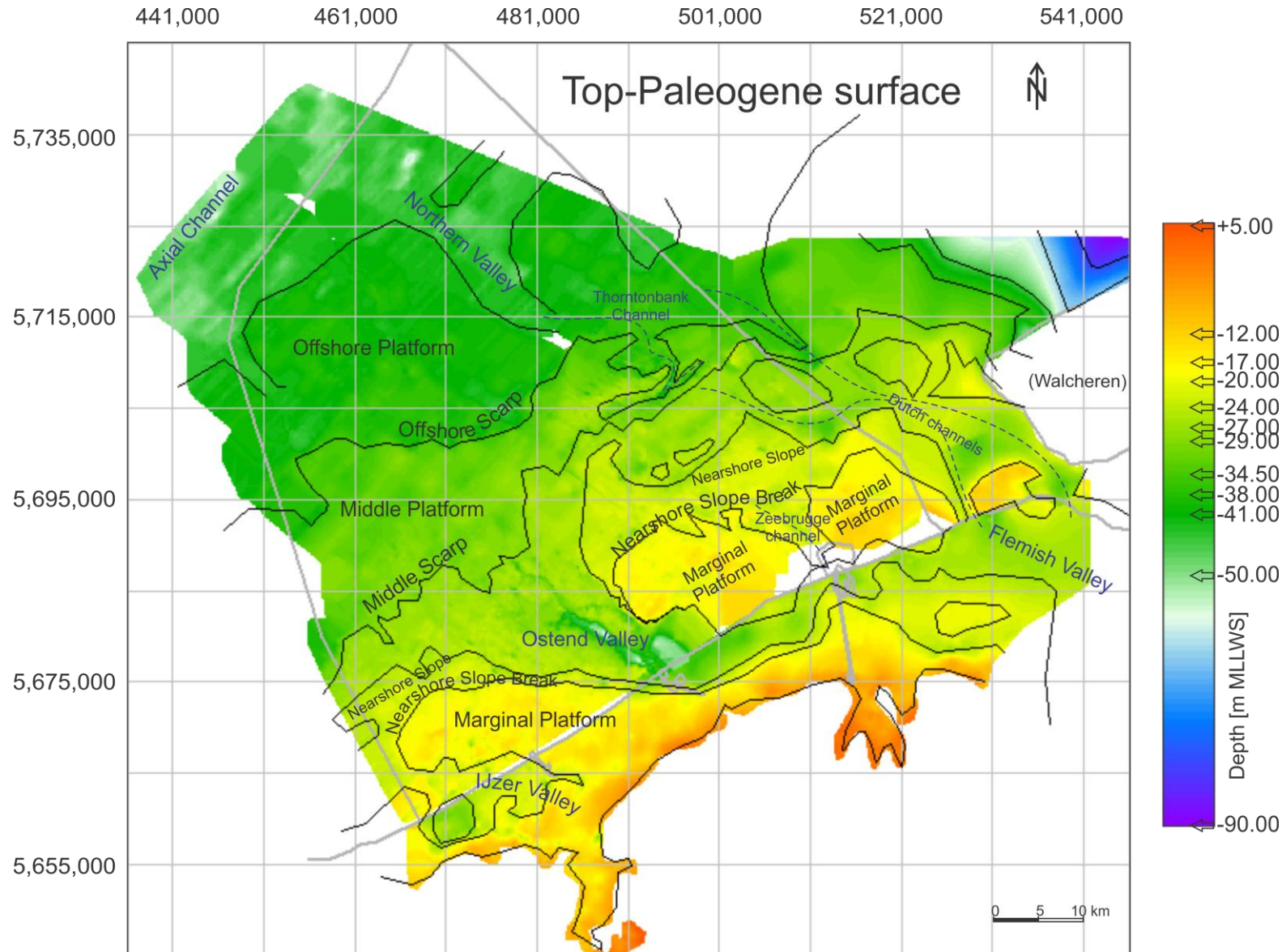
Dreggingen met
zgn. Gilson-dreg

Een soort oppervlakte
prospectie

C. Nieuwe onderzoeksresultaten: geologie/geomorfologie: M. Mathys e.a

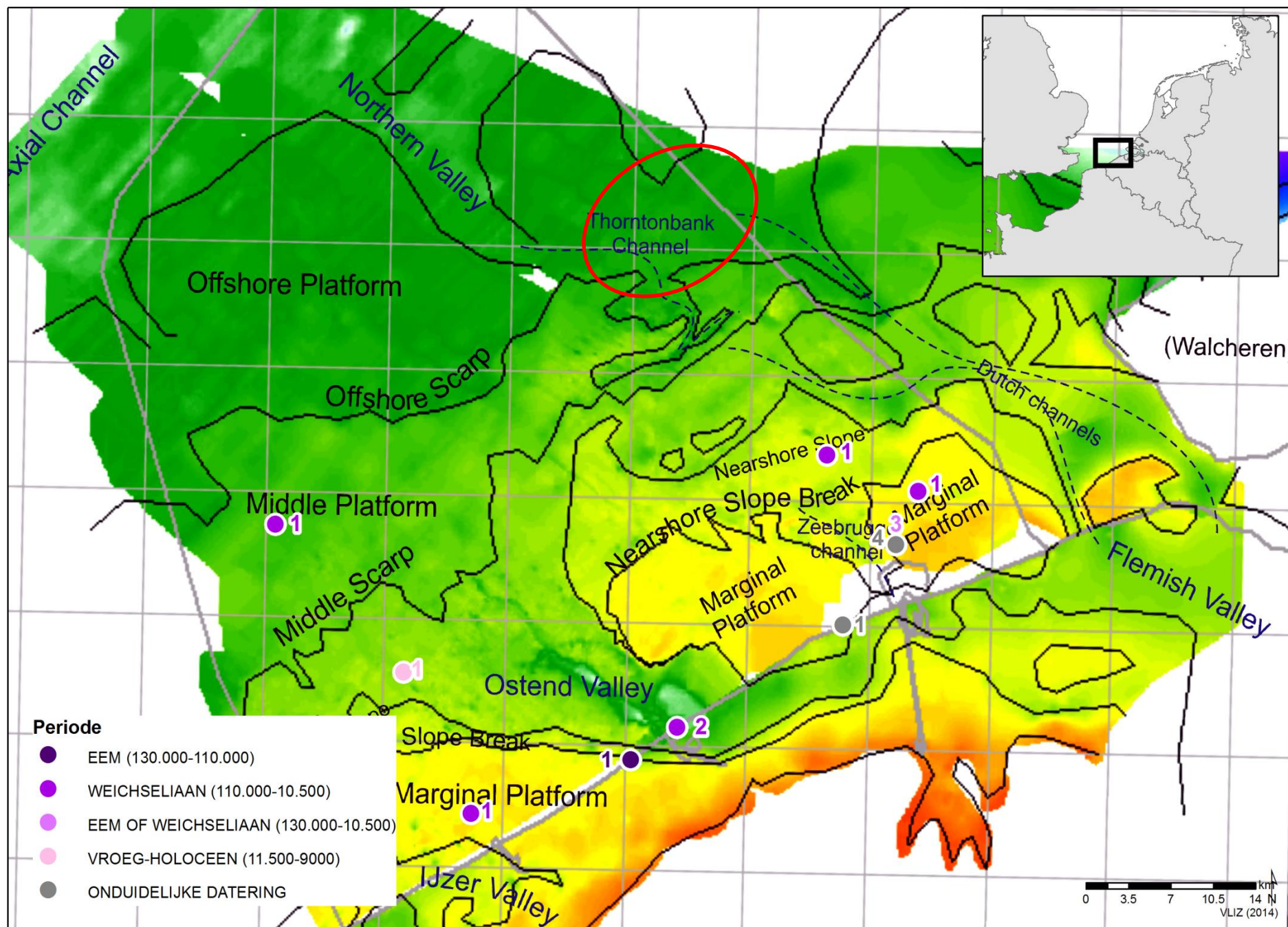
C. Nieuwe Onderzoeksresultaten

Paleontologisch botmateriaal gekoppeld aan geologie/geomorfologie van de zeebodem

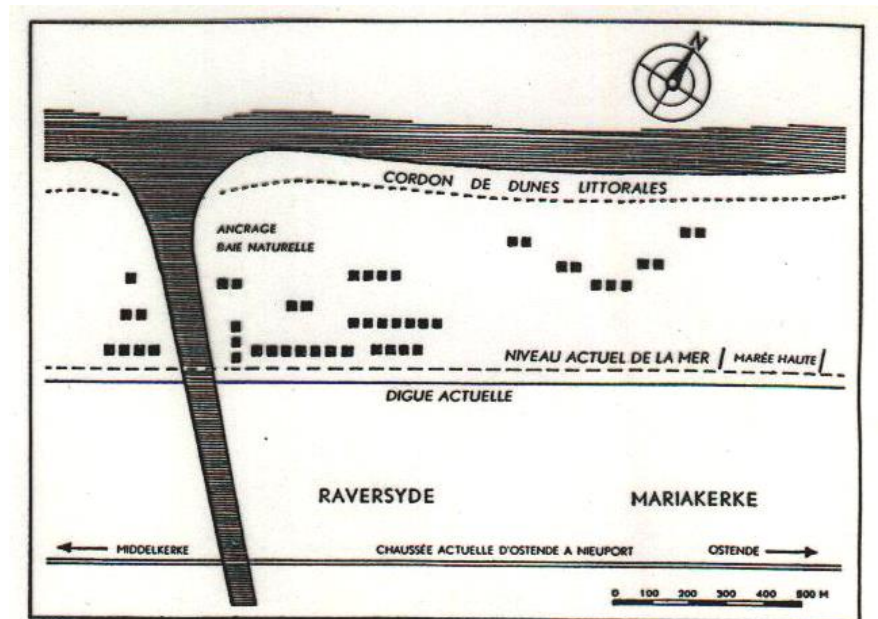
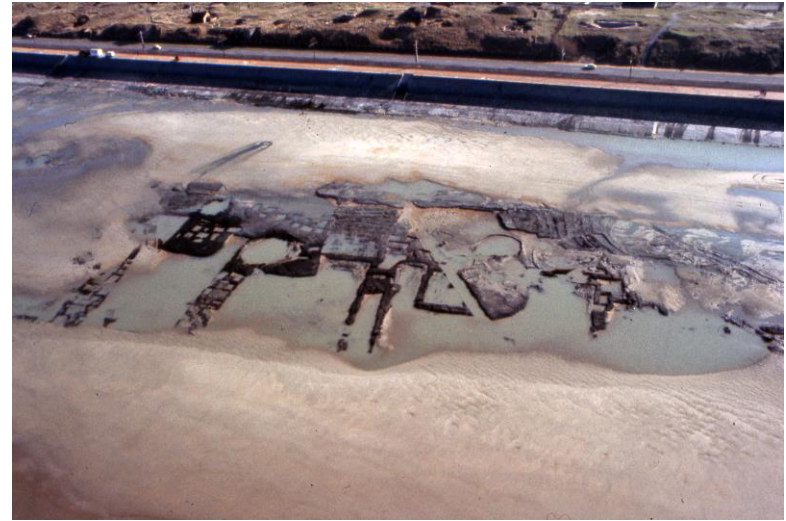

Correlatie met prehistorisch landschap

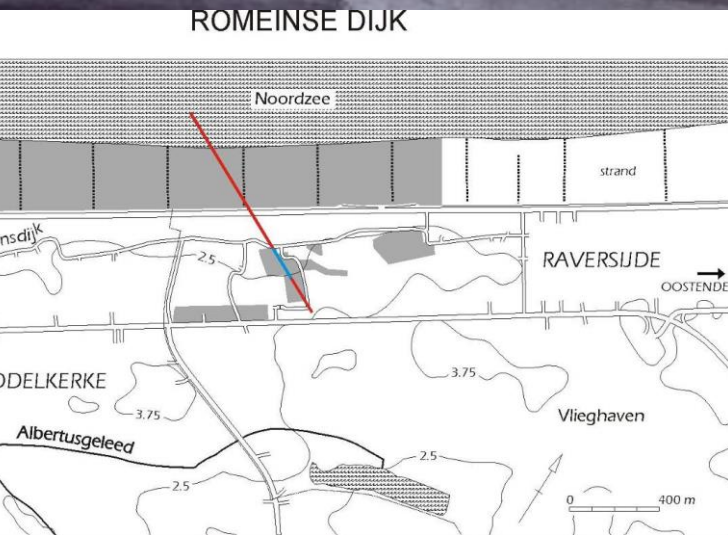

C. Nieuwe onderzoeksresultaten: strand van Raversijde

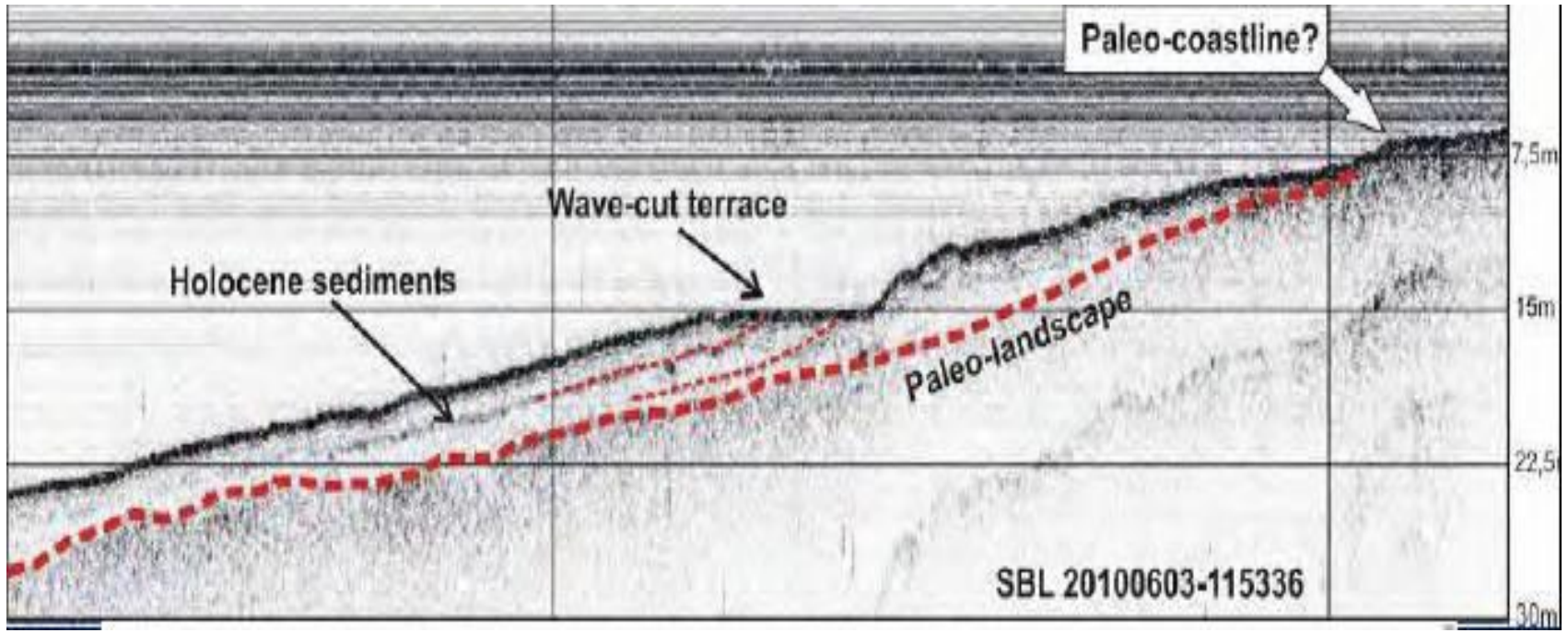

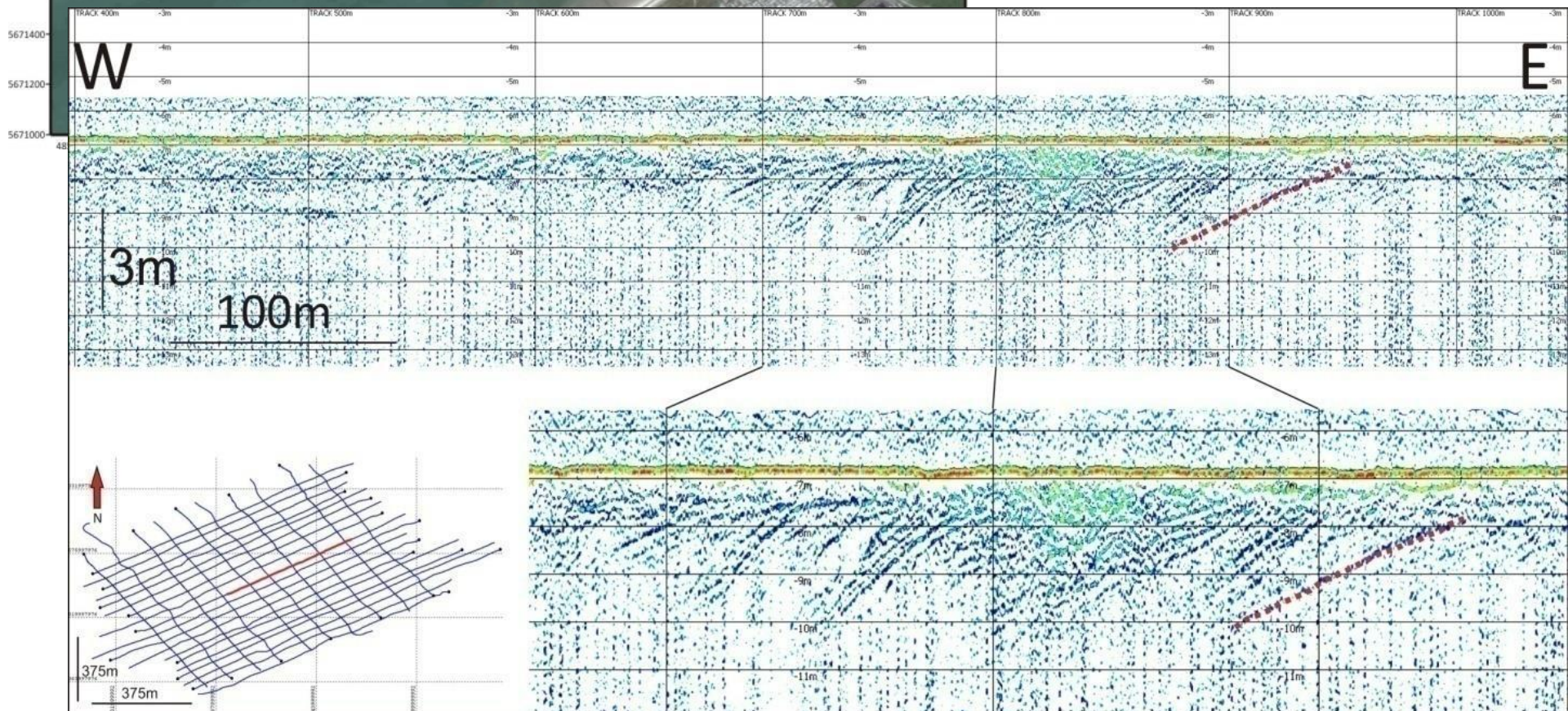
'subbottom' of seismische beeldvorming met hoge resolutie

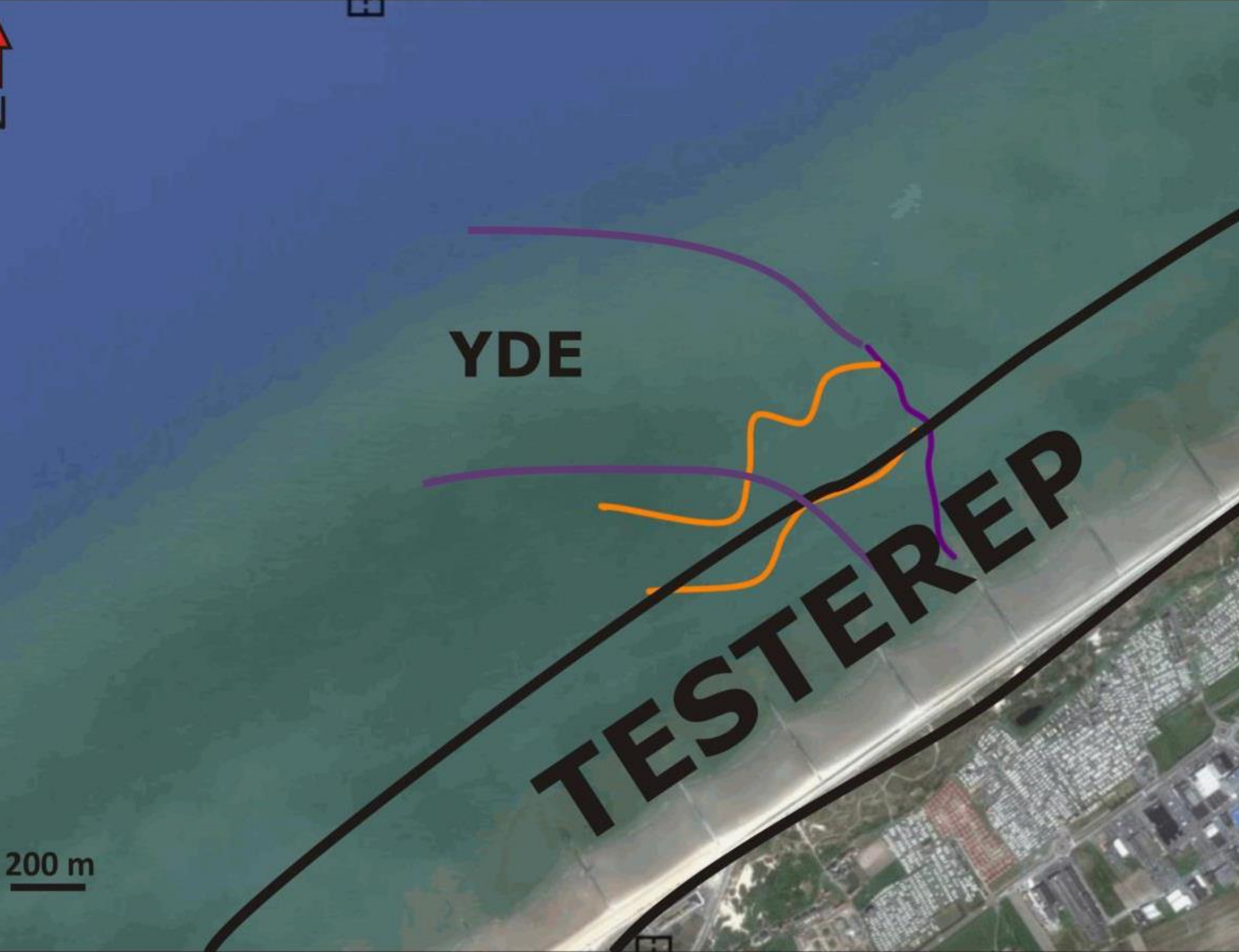

Subbottom profiling in het
intergetijdengebied van
Raversijde

YDE

TESTEREP

200 m

Het getij laat de zwaardere dingen achter op het strand van Raversijde

Discussie omtrent
aanspoelen van
strandvondsten

Stranden als geconcentreerd gebied
met crash-sites (vooral uit de lucht
maar ook vanop het water).

Foto-archief ADEDE, met
dank aan Bas Coolen

2007

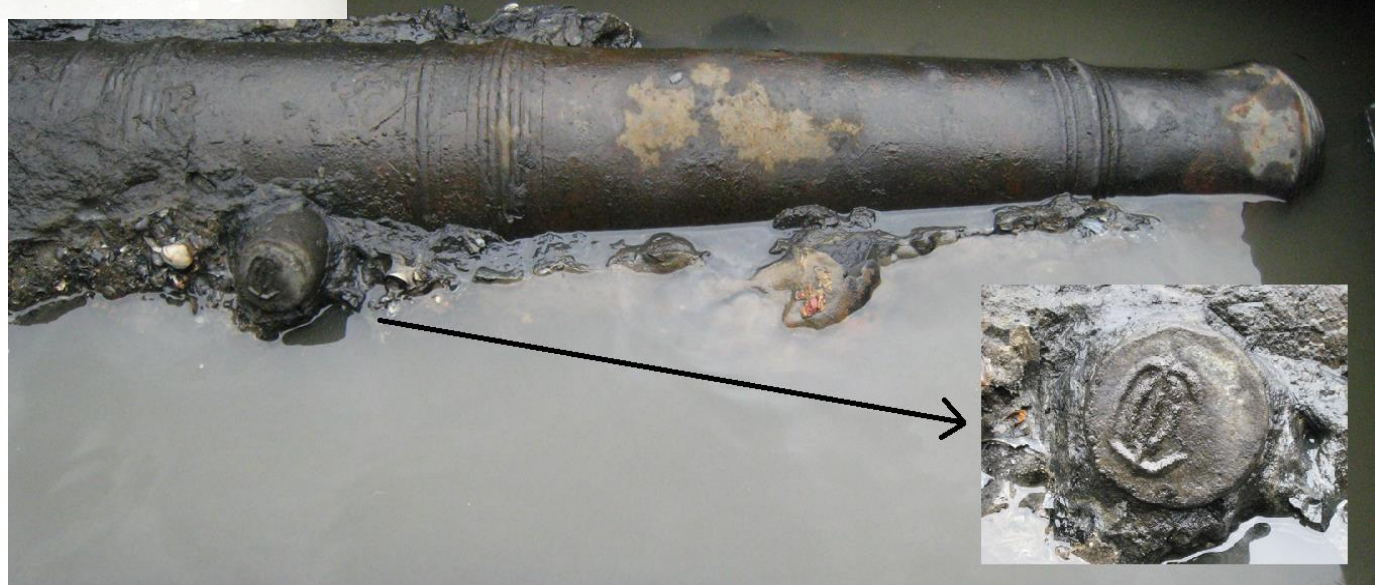
Ruimingswerken explosieven strand Oostende Oosteroever

Vondst gietijzeren scheepskanon

Verwijderen van concretie/corrosie + ontzouten & conserveren

Verwijderen van concretie/corrosie + ontzouten & conserveren

+

Onderzoek naar herkomst, datering,...

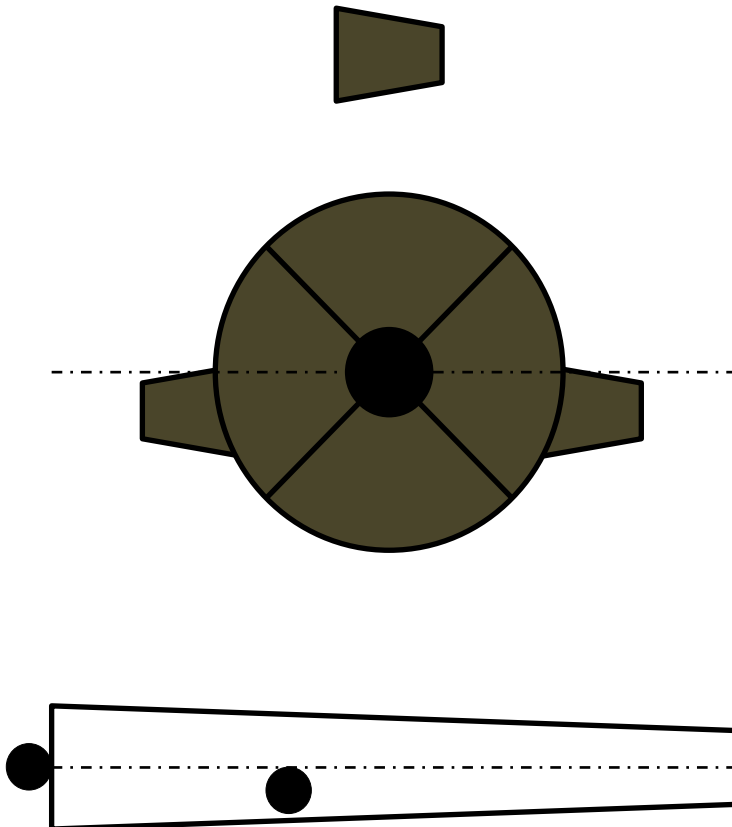

Vergelijken van stijlenmerken

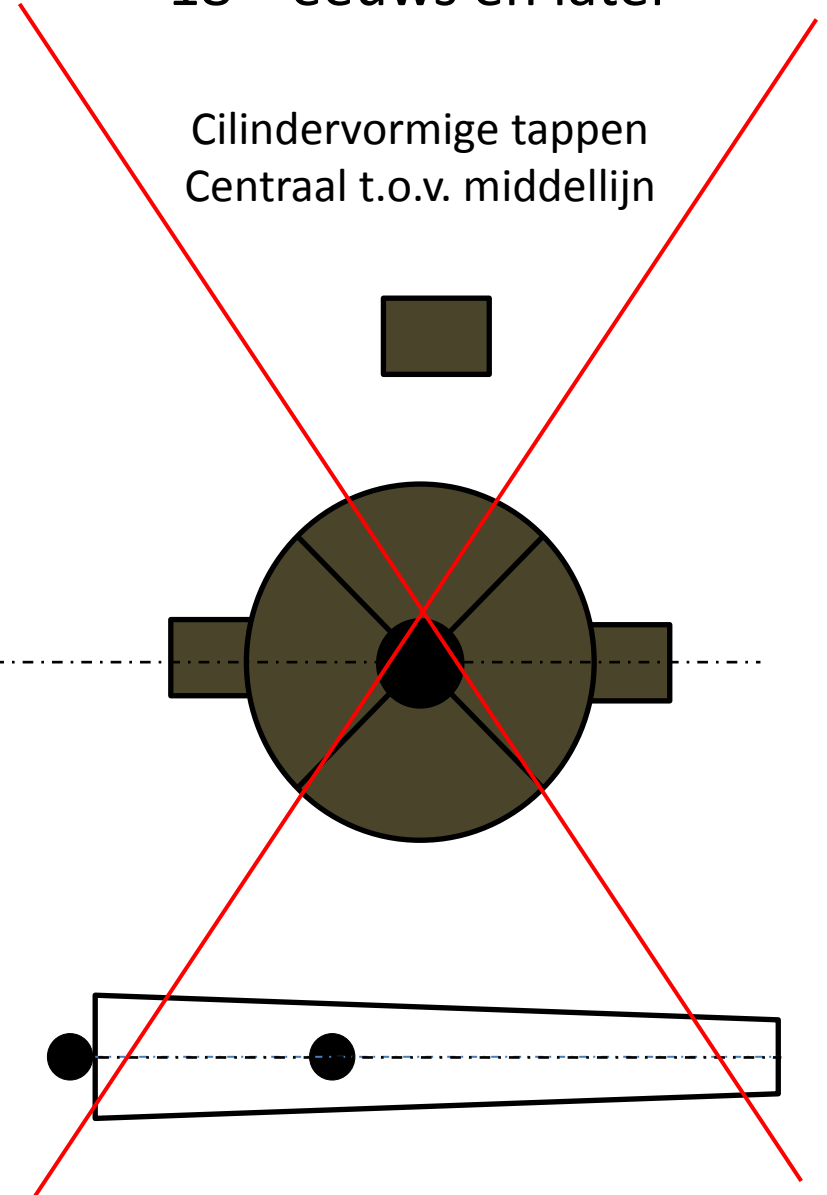
17de eeuw

Taps toelopende taps
iets onder de middellijn

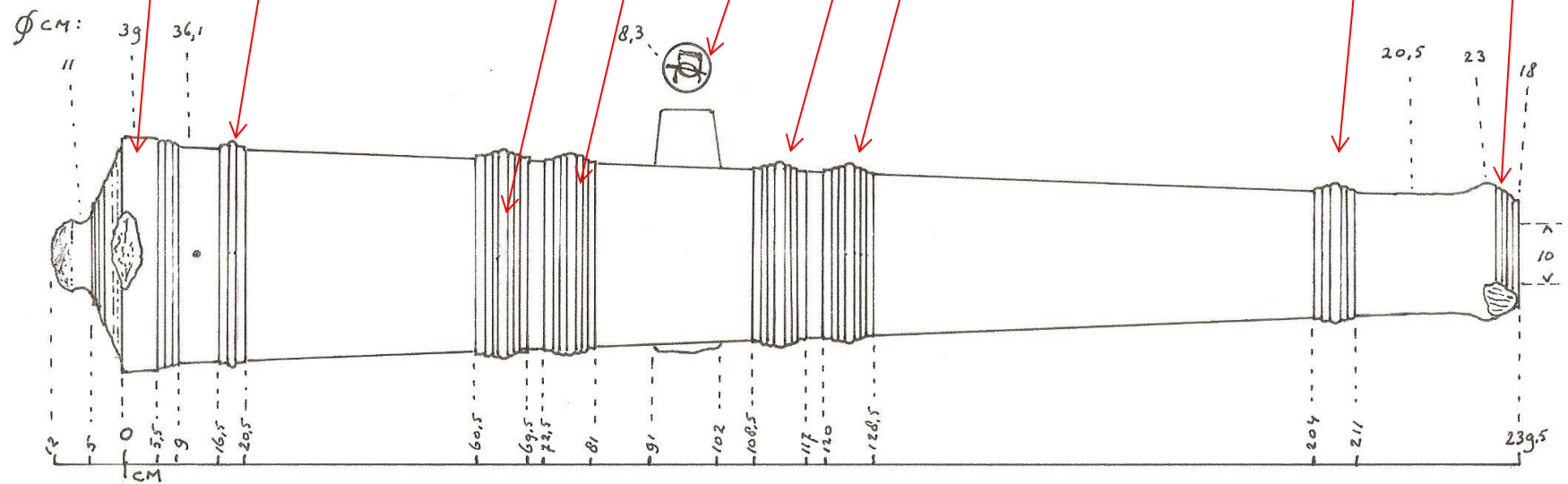

18de eeuw en later

Cilindervormige taps
Centraal t.o.v. middellijn

Vergelijken van stijlenmerken

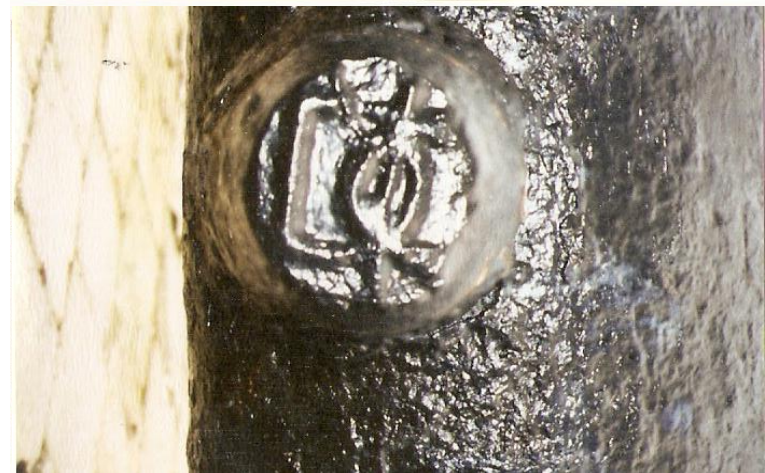

IRON 6 pounder of 8 ft (Swedish)
from WRECK "PRINSESSAN Sofia ALBERTINA" ↓ 1781
SCALE 1:10, BY N. BRINCK

Zweeds kanon

Vergelijken van stijlkenmerken en merktekens

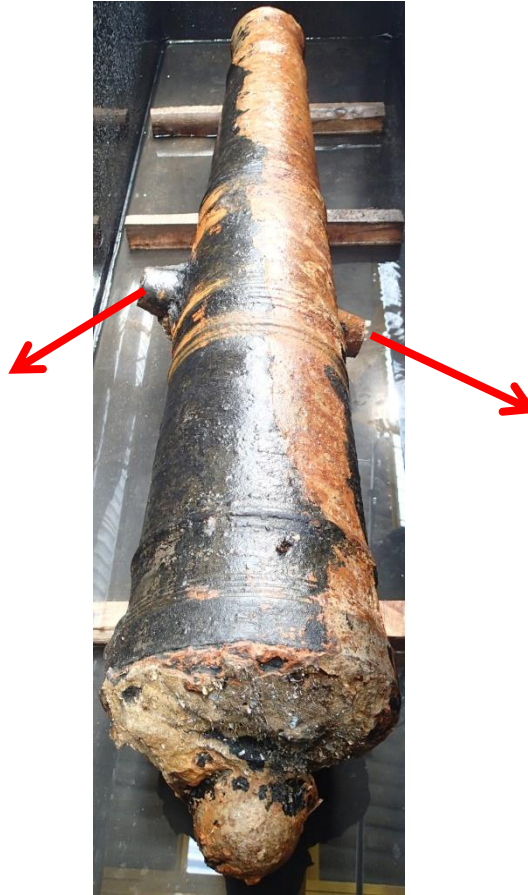
Merktekens op de tappen

...Swedish cannon had marks cast on the trunnion from the mid-17th century. These also consisted of a single, double or occasionally triple letters but certain Swedish furnaces also cast dates on the trunnion as well, in 4, 3 or 2 numbers. Normally the date is on the left. Again these marks are cast on the mould and stick out.

Links

Rechts

Datering ..45 =(1645 of 1745?)

Monogram v/d maker?

LDG Lodewijk (Louis) De Geer?

Loop was hol!

Prop werk

8,37 cm

Henneppropje

Kaliber (pond) Diameter kogel

Binnendiameter loop

Gewicht kogel

4

7.60 cm

8.37 cm

ca. 1.81339 kg

Voorlopig besluit kanon

Hoogstwaarschijnlijk

Herkomst	Zweden (Finspång?)
Datering	1645
Kaliber	4 ponder
Maker	Wapenhandelaar Louis de Geer (1587-1650) ? Geboren te Luik in 1587 Waals-Nederlandse geschutgieter in Zweden.

Louis de Geer was de grote kanonnenproducent voor de protestantse zaak in Duitsland, maar ook voor de Nederlandse Admiraliteit, de VOC en de WIC. Hij introduceerde de Waalse hoogoven in Zweden en bouwde in dat land het eerste grootschalige bedrijvencomplex op.

[http://nl.wikipedia.org/wiki/Louis_de_Geer_\(ondernemer\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Louis_de_Geer_(ondernemer))

<http://www.loodjes.nl/Louis%20De%20Geer.html>

<http://www.historischnieuwsblad.nl/nl/artikel/6949/wapenhandelaar-louis-de-geer-1587-1650.html>

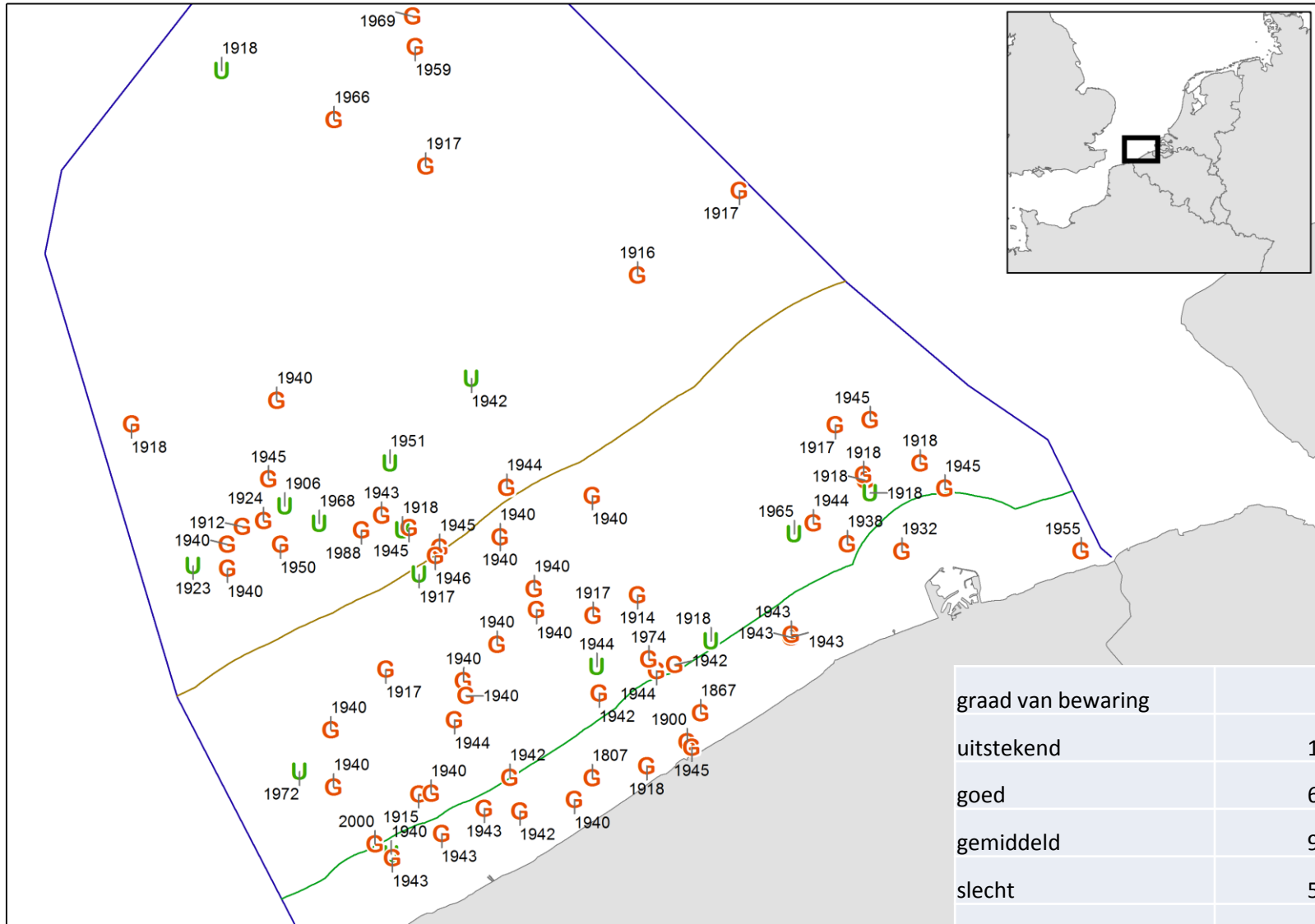

VLIZ geeft de mogelijkheid om vondsten tijdelijk te stockeren in een loods gelegen te Oostende-oosteroever

C. Nieuwe onderzoeksresultaten: scheepswrakken

graad van bewaring		
uitstekend	14	5%
goed	64	22%
gemiddeld	97	33%
slecht	53	18%
zeer slecht	34	12%
niet gekend	28	10%
	290	100%

Scheepswrakken: gekende
posities: 290, geïdentificeerd:
228, maw van 62 weten we niets

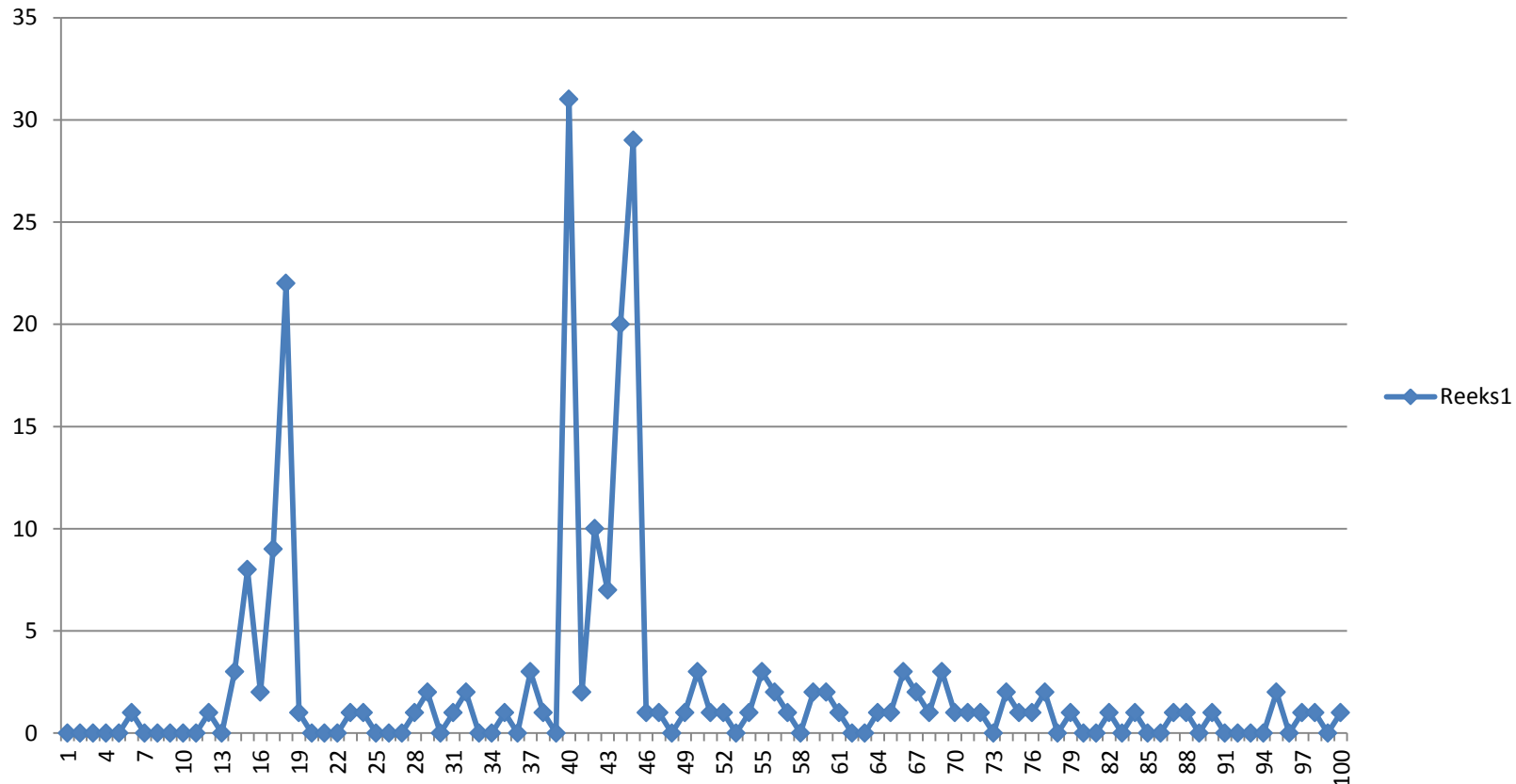

Duikboot op de Fairy Bank

© Onroerend Erfgoed - Foto Dieter Decroos (2014)

Chronologie van gekende scheepswraksites

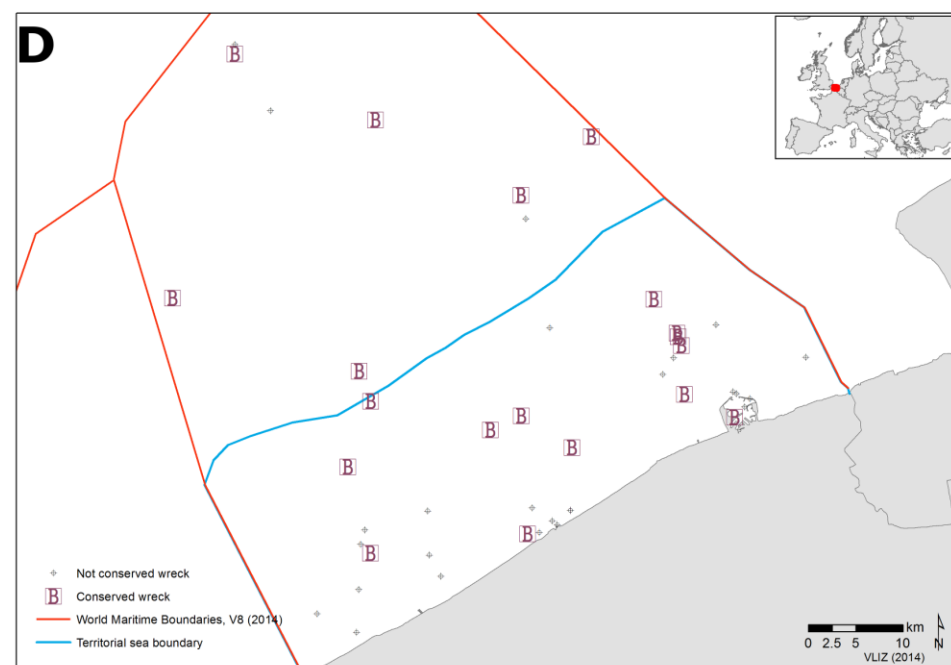
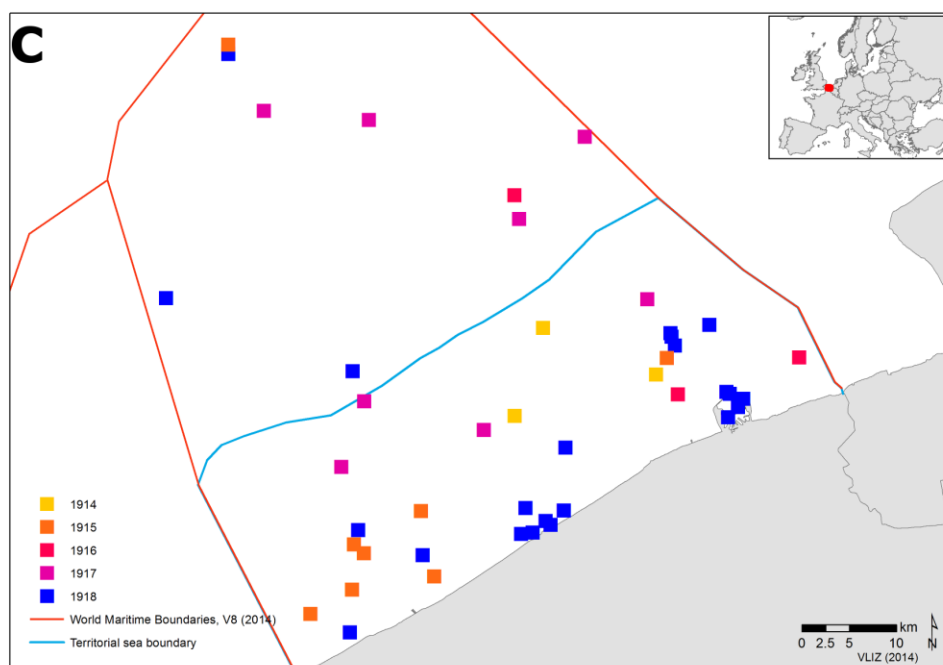
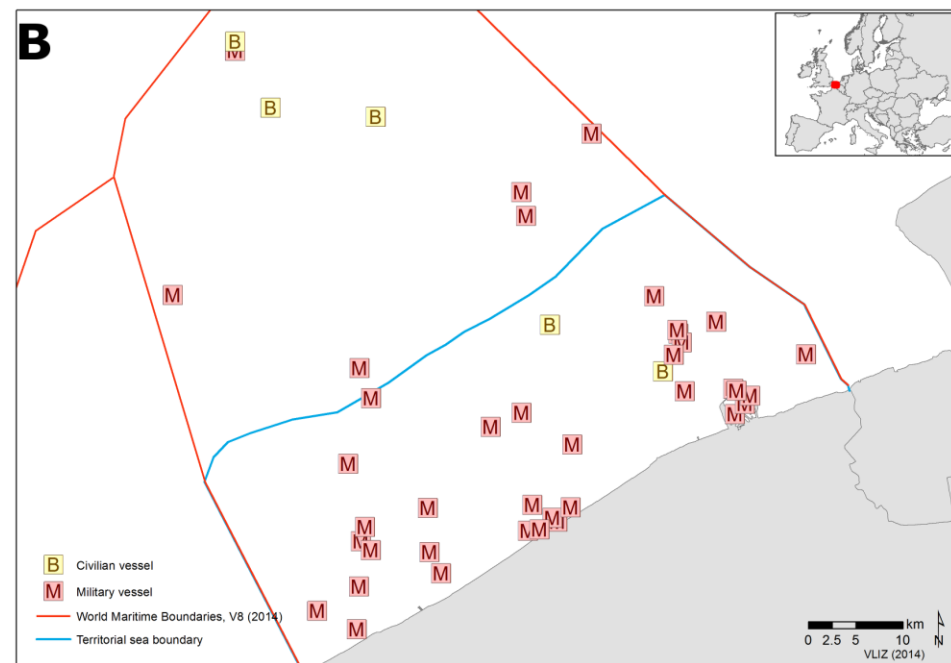
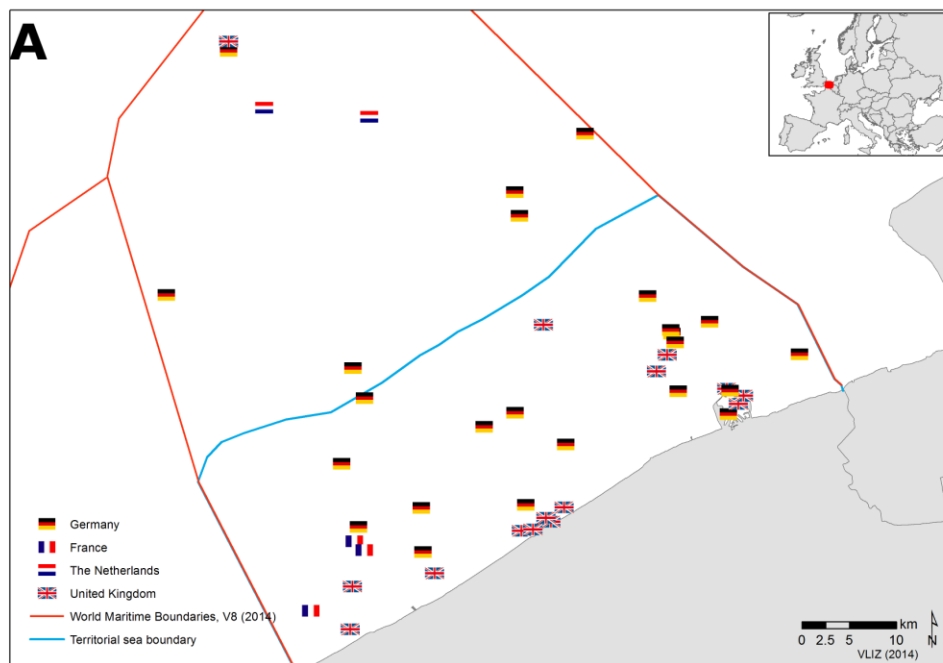

Aantal scheepswraksites
uit de 20ste eeuw per jaar
van vergaan: topje van
de ijsberg.

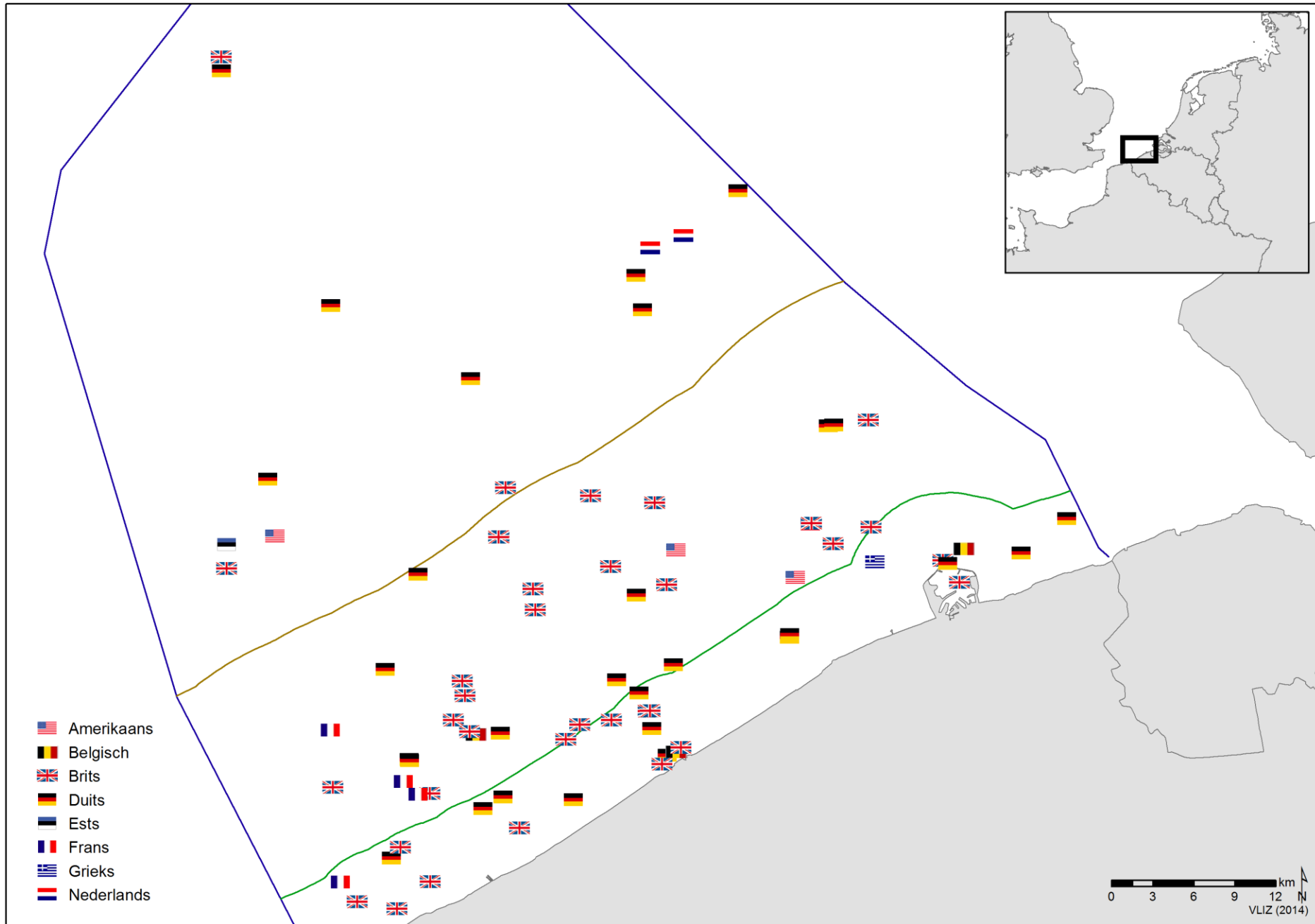
20ste eeuw	212
19de eeuw	10
18de eeuw	4
17de eeuw	1
16de eeuw	1

Scheepswraksites uit WO I: 46 sites in het totaal, 19 zijn nog redelijk goed bewaard

Zogenaamde 'oorlogsgraven'

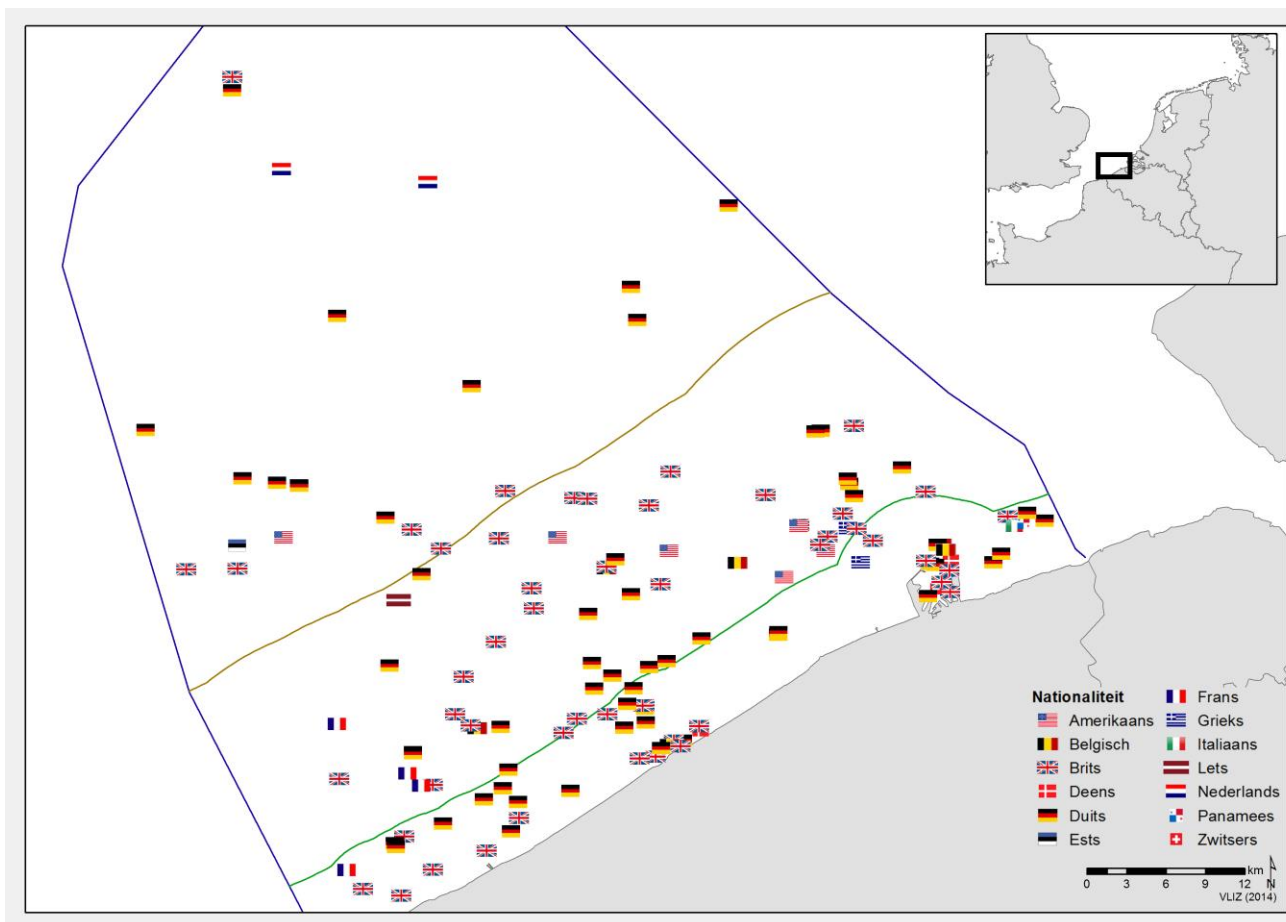

Vertegenwoordigde nationaliteiten

	WO I en WO II	
Amerikaans	7	6
Belgisch	43	7
Brits	72	53
Deens	2	2
Duits	64	59
Ests	1	1
Frans	9	4
Grieks	2	2
Italiaans	1	1
Lets	1	1
Liberiaans	1	
Nederlands	13	2
Noors	1	
Panamees	2	1
Spaans	1	
Zweeds	1	
Zwitsers	1	1
Niet gekend	6	
Totaal	228	140

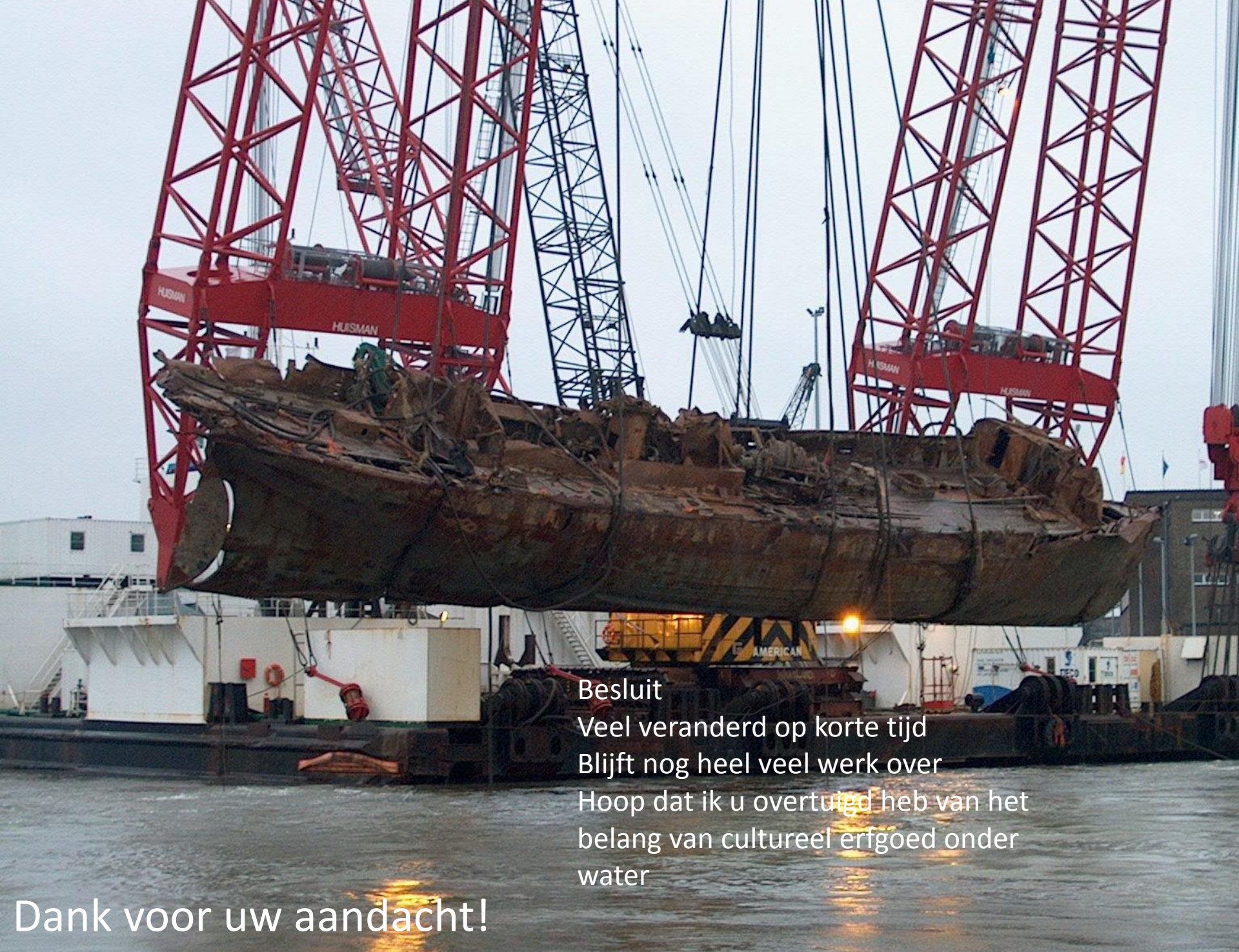
Nationaliteit scheepswrakken WO I en WOII

UB-10
HMS Vindictive

Besluit

Veel veranderd op korte tijd

Blijft nog heel veel werk over

Hoop dat ik u overtuigd heb van het
belang van cultureel erfgoed onder
water

Dank voor uw aandacht!